

İyilik ve kötülüğü ayıran birinci prensibin *belirsizliği azaltmak* veya *riski azaltmak* olabileceğini düşünüyorum. Devletin topluma, toplumun aileye, babanın çocuğuna, güçlünün güçsüze borcu budur. Daha büyük ve güçlü olan, daha küçük ve zayıf olanın risklerini azaltmalıdır.

- Bireyden kendi risklerini azaltmasını beklemek fazla. İnsan kendi bulunduğu durumun risklerini değerlendirecek kapasitede değil. Bunu görece ve karar verecek kapasitede olmadığı için *özgürlük* tartışması manasız kalıyor. İnsan tabii ki özgür olmak ister, ancak bu *bedelsiz* bir özgürlük değil ve insanları bırakınca *karınlarının tok olmasını özgür olmaya* tercih ederler.
- Zaten riskleri hesaplayabilse de bireyin elinde bunları azaltma imkanı sınırlıdır. İnsanın *güç* sahibi olması ancak başka insanlar yoluyla mümkün. Bu durumda risklerin azaltılması başka insanların etkisiyle mümkün.
- Risk nedir? Dünyanın alışlageldik şekilde devam etmemesidir. Bu risklerin kendisini yok edemeyiz, hastalık ve ölüm her zaman olacaktır. Bununla beraber etkilerini azaltmak mümkün olabilir.
- O halde *iyilik* ve *kötülük* için eğer mutlak bir ölçü belirlemek gerekse, hayatı *stabil* ve *düzenli* yaşamaya elveren şekilde geliştirmek *iyilik* ve bu düzeni yok ederek bireylerin riskleri kendi başlarına karşılamasına sebep olmak kötülüktür.
- Özgürlük ise insanlar için *hayatındaki risk artmadığı* ölçüde anlam sağlar. Kimisi için hayat riskten ibarettir ancak genelimiz özgürlüğümüzü risk olarak arttırmak istemeyiz.
- *İyi insan* dediğimizden beklediğimiz bizim için *tahmin edilebilir* olmasıdır. Yeni durumlar ortaya çıktığında ne yapacağını bildiğimiz insanlara *iyi* diyebiliriz. Bu iyilik ise *iyilik yapmak* anlamındaki iyilikle gerçekte çelişen bir iyiliktir. Elindeki imkanları *yardım etmek* için saçıp savuran, sonra da kimseye yardım yapamayacak hale gelen birininki *iyilik* sayılmaz.
- *Tahmin edilebilirlik* üzerine bir ahlak felsefesi kurulabilir mi? *İyi insan* az da olsa devamlı iyilik yapabilen veya *hayır* dediği zaman *hayır*, *belki* dediği zaman belki, *evet* dediği zaman evet diyen insandır. Bunları birbiri yerine kullanmaya çalışan insan ahlaklı bir insan sayılmaz.
- *İyi devlet* hayatımla ilgili konularda güvenebileceğim ve kurallarının hayatım boyunca değişmeyeceğini veya değişse de hayatımdaki riskleri azaltacak şekilde değişeceğini düşündüğüm devlettir. Bizim devletimiz böyle bir devlet değil, bugün yaptığını yarın yıkan, yarın yaptığına da bu sebeple güvenemeyeceğimiz bir devlet.
- *İyi aile çocukları için hayatın risklerini azaltır*. Bunun anlamı nedir? Aileler içgüdüleriyle çocuklarını tehlikelerden uzak tutmak isterler. Bununla beraber uzak tutmak istedikleri tehlike sadece *bildikleri tehlikedir*. Hayatı boyunca köyünden çıkmamış bir baba, şehre gidecek çocuğunun yaşayacağı tehlikeleri bilemez ve bunlardan onu koruyamaz. Modernleşme öncesinde aile için *tehlikeden korumak* çocuğuna bildiği hayatı empoze etmek ve devam etmesine teşvik etmek-

ten geçiyordu. Modernleşme ise çocuklarımızın muhtemelen hiç bilmediğimiz hayatları yaşamasına yol açtı. Bu durumda çocuğu için riskleri azaltan iyi aile nasıl olabilir?

- İnsanlar arasındaki *iyi ilişkinin* de böyle bir kriterle ilgili olduğu söylenebilir. Birbirine karşı belirsizlikleri azaltabilen insanlar *iyi insanlardır*. Bu belirsizlik evlilikte kendini bir şekilde gösterirken, arkadaşlıkta başka şekilde gösterir ancak elimizdeki gücü ve imkanı başkaları için belirsizlikleri azaltmakta kullanabiliyorsak, iyi olduğumuzu söyleyebiliriz.